

بررسی عوامل موثر بر کیفیت حسابرسی بانکهای پذیرفته شده در بورس و فرابورس اوراق بهادار تهران

داود شاهرودی*

کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن

چکیده

مقدمه: موضوعاتی مانند مدیریت سود، تنظیم و ارائه مجدد صورت های مالی و تحریف گزارشگری، کیفیت گزارش های مالی را کاهش می دهد و تکرار آن در نهایت به کاهش قیمت سهم منجر می شود. بنابراین، پر واضح است که حسابرسان مستقل نقش کلیدی نظارتی در اطمینان بخشی به صحت اعداد و ارقام حسابداری و حداقل کردن هزینه ها ی نمایندگی ناشی از انگیزه ها ی فرصت طلبی مدیران، ایفا می کنند.

روش شناسی: پژوهش حاضر بر مبنای هدف، کاربردی از نظر روش و ماهیت از نوع پژوهش همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش کلیه بانک های پذیرفته شده در بورس و فرابورس اوراق بهادار تهران می باشد داده های مورد نیاز این تحقیق از طریق مراجعه به صورتهای مالی حسابرسی شده بانک های پذیرفته شده در بورس و فرابورس اوراق بهادار، تهیه گردیده است و تمامی آزمون ها به وسیله نرم افزار آماری Eviews7 انجام شده اند.

نتایج: یافته های پژوهش نشان داد که تخصص حسابرس، دوره تصدی حسابرس و نوع اظهارنظر حسابرس بر کیفیت حسابرسی تاثیر مستقیم و معنادار می باشد ولی اندازه حسابرس تاثیر معناداری بر کیفیت حسابرسی ندارد.

کلیدواژه: حسابرسی، کیفیت حسابرسی، بانک

مجله مطالعات نوین در
اقتصاد، مدیریت و
حسابداری

دوره: ۲

شماره: ۲

تابستان ۱۳۹۹

صفحه: ۱۷-۳۷

Journal of New Studies
in Economics,
Management and
Accounting

Vol: 2

No.: 2

Summer-2020

Page: 17-37

* ایمیل نویسنده مسئول: davood.shahverdi@yahoo.com

مقدمه

یکی از اقلام صورت‌های مالی که به عنوان معیار ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری واحد انتفاعی قرار می‌گیرد، «گزارشگری سود» می‌باشد. محاسبه سود خالص یک واحد انتفاعی متأثر از روش‌ها و برآوردهای حسابداری است. گزارش های مالی، منابع مهم اطلاعاتی برای تصمیم‌گیری های اقتصادی مدیران، سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده‌کنندگان به شمار می‌رود که جهت رفع نیازهای اطلاعاتی خود از آنها استفاده می‌کنند. از آنجایی که اطلاعات به صورت یکسان در اختیار استفاده‌کنندگان قرار نمی‌گیرد، بین مدیران و سرمایه‌گذاران عدم تقارن اطلاعاتی ایجاد می‌شود. تیمن و ترومن حسابرسی را عاملی جهت افزایش میزان صحت و درستی اطلاعاتی که پس از حسابرسی در اختیار سرمایه‌گذاران قرار می‌گیرد، معرفی می‌نماید. بوشمن و اسمیت^۱ (۲۰۰۱) بیان می‌کنند، صورت‌های مالی حسابرسی شده اساس اطلاعات شرکت‌ها است که برای استفاده‌عموم تنظیم می‌شود؛ زیرا استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی حسابرسی نشده به وسیله تقلب و رسوایی‌های شرکت تحت تأثیر قرار می‌گیرند. از سوی دیگر رسوایی‌های مالی شرکت‌هایی نظیر انرون، پارمالات و ورلدکام می‌تواند دلایلی برای زیر سؤال بردن اعتبار صورت‌های مالی شرکت‌ها باشد؛ بنابراین حسابرسی صورت‌های مالی از سوی استفاده‌کنندگان مطرح می‌شود.

بنستون^۲ بر این ادعا است که مدیران بیشتر تمایل دارند نتایج عملکرد و وضعیت مالی شرکت خود را غیرواقع گزارش کنند. نتیجه این عمل، نامتقارن بودن اطلاعات بین شرکت و استفاده‌کنندگان اطلاعات آن را به بار می‌آورد. موضوعاتی مانند مدیریت سود، تنظیم و ارائه مجدد صورت‌های مالی و تحریف گزارشگری، کیفیت گزارش‌های مالی را کاهش می‌دهد و تکرار آن در نهایت به کاهش قیمت سهم منجر می‌شود. بنابراین، پر واضح است که حساب‌رسان مستقل نقش کلیدی نظارتی در اطمینان بخشی به صحت اعداد و ارقام حسابداری و حداقل کردن هزینه‌های نمایندگی ناشی از انگیزه‌های فرصت‌طلبی مدیران، ایفا می‌کنند. (اسپاتیس^۳، ۲۰۱۰). صنعت بانکداری، از جمله صنایع مهم و مطرح دنیاست و گسترش روزافزون دانش بشری سبب شده است که این صنعت نیز از این دانش بهره‌فراوان داشته باشد. امروزه بانک‌ها در کشورهای پیشرفته

1 Bushman and Smith

2 Beneston

3 Spathis, C

به عنوان رهگشا، مشاور حرفه ای، متخصص در افزایش منابع مالی شرکت ها و جمع آوری و تبادل اطلاعات لازم برای مشتریان خود عمل می کنند و یکی از موتورهای محرک اقتصادی هر کشور محسوب می شوند. این امر سبب شده است تا فضای رقابتی تنگاتنگی میان آن ها برقرار شود. با توسعه روزافزون تکنولوژی و صنعتی شدن کشورها، مدیران بانک ها سعی بر افزایش خدمات نوین بانکداری دارند که متمایز بودن آن نسبت به خدمات سایر رقبا از امتیاز ویژه ای جهت جذب سپرده های مشتریان برخوردار است.

رفع تضاد منافع میان مدیریت و سهامداران است که از راه هایی که می توان با استفاده از آن به بهره گیری مناسب از فرصت های سرمایه گذاری و همچنین جلوگیری از به هدر رفتن منابع کمک کرد، شناخت عوامل موثر درماندگی مالی است. به این ترتیب که اولاً، با ارائه هشدار های لازم می توان شرکتها را نسبت به وقوع درماندگی مالی هوشیار کرد تا آنها با توجه به این هشدار دست به اقدام های مقتضی بزنند و دوم اینکه، سرمایه گذاران فرصت های مطلوب سرمایه گذاری را از فرصت های نامطلوب تشخیص دهند و منابع شان را در فرصت های مناسب سرمایه گذاری کنند. درماندگی مالی شرکتها، مدت ها است که بعنوان یکی از موضوعات مهم در حوزه مالی مطرح است (فلاح پور، ۱۳۸۳).

روش شناسی

پژوهش حاضر از نظر طبقه بندی بر مبنای هدف، از نوع تحقیقات کاربردی است و از نظر روش و ماهیت از نوع پژوهش همبستگی است. روش تحقیق به صورت قیاسی - استقرایی است و جامعه آماری کلیه بانک های پذیرفته شده در بورس و فرابورس اوراق بهادار تهران می باشد، بنابراین نمونه آماری این تحقیق منطبق بر جامعه آماری می باشد و از نمونه گیری اجتناب شده است.

قلمرو مکانی تحقیق شامل کلیه بانک های پذیرفته شده در بورس و فرابورس اوراق بهادار تهران می باشد و قلمرو زمانی این پژوهش از اول سال ۱۳۹۲ تا پایان سال ۱۳۹۶ به مدت ۵ سال می باشد.

برای کسب داده های ثانویه (داده های که قبلاً تولید شده و در منابع موجود قابل دسترسی است) به بررسی کتب، مجلات، پایان نامه ها و سایر مستندات موجود در کتابخانه های تخصصی پرداخته و با توجه به سهولت دسترسی به ادبیات موضوع، در مورد موضوع تحقیق مهمترین منبع مورد استفاده محقق مستندات کتابخانه ای و اینترنت بوده است که این مسئله بر اهمیت تحقیق و به روز بودن اطلاعات می افزاید. داده های

مورد نیاز این تحقیق از طریق مراجعه به صورتهای مالی حسابرسی شده بانک های پذیرفته شده در بورس و فرابورس اوراق بهادار، تهیه گردیده است.

متغیرها

اندازه حسابرسی: اندازه حسابرسی، کیفیت کار مؤسسات حسابرسی کننده از یکدیگر متفاوت بوده و محققان از جانشین‌هایی برای تمایز میان مؤسسات حسابرسی با کیفیت بالا از مؤسسات حسابرسی با کیفیت پایین استفاده می‌نمایند. اندازه مؤسسات حسابرسی کننده، قدمت و نام تجاری مؤسسات نمونه ای از معیارهای متمایز کننده می‌باشد. یعنی مؤسسات بزرگ‌تر و دارای نام تجاری مشهورتر نسبت به مؤسسات دیگر دارای کیفیت کاری بالاتری هستند (دی آنجلو، ۱۹۸۱، ص ۱۸۳-۱۸۹) ۱.

دوره تصدی حسابرس: دوره تصدی حسابرس، یکی از معیارهای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی است که به تعداد سال‌های متوالی که مؤسسات حسابرسی یک صاحب کار را مورد رسیدگی و حسابرسی قرار می‌دهند اطلاق می‌شود.

تخصص حسابرس در صنعت: تخصص صنعت حسابرس شامل خلق ایده های سازنده جهت کمک (خلق ارزش افزوده) به صاحبکاران، همچنین فراهم نمودن دیدگاه ها و یا راه کارهای تازه برای برخی از موضوع هایی که صاحبکاران در صنایع مربوط به خود با آن مواجه می شوند.

از آنجا که حالات مختلف تخصص حسابرس در صنعت به طور مستقیم قابل مشاهده نیست، تحقیقات گذشته شاخص‌های مختلفی را برای اندازه‌گیری تخصص حسابرس در صنعت به کار گرفته‌اند. رویکردهای سهم بازار و سهم پرتفوی غالباً به عنوان شاخص‌هایی برای تخصص حسابرس در صنعت مورد، استفاده قرار گرفته‌اند. در این تحقیق از شاخص‌های مبتنی بر سهم بازار برای اندازه‌گیری تخصص صنعت حسابرسی بهره گرفته می‌شود. داشتن سهم زیاد بازار (سهم غالب بازار) همچنین به این نکته اشاره دارد که حسابرس به طور موفقیت‌آمیزی خود را از سایر رقیبان (از لحاظ کیفیت حسابرسی) متمایز می‌کند.

1 Deangelo, 1981,p183-189

نوع اظهار نظر حسابرس: دی آنجلو (۱۹۸۳) اظهار نظر حسابرس را نتیجه حسابرسی مستقل صورتهای مالی تهیه شده به دست مدیریت می داند. در این تحقیق در صورتی که نوع اظهار نظر حسابرس نسبت به صورت های مالی مورد بررسی مقبول باشد به آن مقدار ۱ در غیر این صورت مقدار ۰ تعلق می گیرد.

نسبت بدهی: نسبتی که نشان دهنده این می باشد که چه نسبتی از بدهی شرکت مربوط به دارایی هایش می باشد را نسبت بدهی گویند. نسبت بدهی از طریق تقسیم کل بدهی به کل دارایی محاسبه می شود. نسبت بدهی بالا تر از یک نشان می دهد شرکت بدهی هایش بیشتر از دارایی هایش است و نسبت بدهی کمتر از یک نشان دهنده این است که دارایی های شرکت بیشتر از بدهی هایش است.

براساس موضوع پژوهش و مبانی نظری تحقیق از مدل زیر استفاده شد:

$$\text{Audit}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{Auditor Spec}_{i,t} + \beta_2 \text{ASize}_{i,t} + \beta_3 \text{AOpin}_{i,t} + \beta_4 \text{AD}_{i,t} + \beta_5 \text{lev}_{i,t} + \varepsilon_0$$

در رابطه فوق:

Audit: کیفیت حسابرسی

Auditor Spec: تخصص حسابرس در صنعت

ASize: اندازه حسابرس

lev: نسبت بدهی

AOpin: اظهار نظر حسابرس

AD: دوره تصدی حسابرس

ε_0 : عنصر خطا یا عامل ناشناخته است.

برای تجزیه و تحلیل داده های تحقیق در مرحله اول، داده ها به لحاظ توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و از رگرسیون استفاده شده است. تمامی آزمون ها به وسیله نرم افزار آماری Eviews7 انجام شده اند.

تحلیل توصیفی داده ها

شاخص های مرکزی و پراکندگی برای متغیرهای تحقیق به منظور تحلیل توصیفی متغیرها قبل از آزمون فرضیه ها تعیین می شوند. میانگین به عنوان مهم ترین شاخص مرکزی به همراه انحراف معیار به عنوان مهم ترین شاخص های پراکندگی محاسبه خواهد شد، انحراف معیار نیز پراکندگی داده ها را نشان می دهد. این اقدام به منظور ارائه دیدگاهی کلی نسبت به جامعه آماری و شناخت بیش تر آن صورت می گیرد.

آزمون نرمال بودن

آزمون جارکوا-برا نوع توزیع متغیرها را مشخص می کند و برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها می توان از آن استفاده نمود، فرضیه آماری مربوط به آزمون جارکوا-برا به شرح زیر است.

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{توزیع داده ها نرمال است: } H_0 \\ \text{توزیع داده ها نرمال نیست: } H_1 \end{array} \right.$$

روش رگرسیون مبتنی بر داده های تابلویی

روش تخمین در محیط داده های تابلویی، یکی از موضوع های جدید و کاربردی در اقتصاد سنجی است. زیرا این روش، یک محیط بسیار غنی از اطلاعات را برای گسترش دادن تکنیک های برآورد و نتایج نظری در اختیار محقق قرار می دهد. به طور کلی در تجزیه و تحلیل تجربی الگوهای موجود، داده های در دسترس به سه دسته تقسیم می شوند: داده های سری زمانی، داده های مقطعی و داده های تابلویی (ادغام داده های سری زمانی و مقطعی) (گجراتی، ۱۳۸۳).

آزمون F لیمر

با توجه به نوع داده ها (داده های ترکیبی) به منظور تعیین مدل تخمین مناسب از آزمون F لیمر استفاده شد که اگر احتمال آماره F بیشتر از ۵٪ باشد حاکی از ارجح بودن مدل رگرسیون ترکیبی بر رگرسیون پانل به روش تاثیرات ثابت است. از آزمون F به منظور تعیین معناداری کلی مدل رگرسیون و از آزمون t استودنت برای بررسی معناداری ضرایب رگرسیونی در سطح اطمینان ۹۵٪ استفاده گردید.

آزمون تعیین اثرات ثابت یا تصادفی

برای تخمین الگو به شیوه داده های تابلویی دو روش وجود دارد که عبارتند از روش اثرات ثابت و اثرات تصادفی تعیین این که در مورد یک نمونه از داده ها کدام یک، از این دو روش باید مورد استفاده قرار بگیرد از طریق آزمون های خاصی انجام می گیرد. یکی از رایج ترین این آزمون ها، آزمون هاسمن است که آماره آن (H) دارای توزیع χ^2 با درجه آزادی K (تعداد متغیرهای توضیحی) است و به صورت زیر تعریف می شود:

$$H = \hat{q}' \hat{V} \hat{a} r(\hat{q})^{-1} \hat{q} \approx \chi^2(k)$$

$$\hat{q} = \hat{\beta}_{FE} - \hat{\beta}_{RE(GLS)}$$

$$\hat{V} \hat{a} r(\hat{q}) = \hat{V} \hat{a} r(\hat{\beta}_{FE}) - \hat{V} \hat{a} r(\hat{\beta}_{RE(GLS)})$$

به طوری که $\hat{\beta}$ معرف تخمین زنده های روش اثرات ثابت و $\hat{\beta}_{RE(GLS)}$ نشان دهنده تخمین زنده های روش اثرات تصادفی است و لذا در آزمون هاسمن، فرضیه های H_0 و H_1 به صورت زیر تعریف می شوند:

$$H_0: \alpha = \alpha_s \text{ (روش اثرات تصادفی)}$$

$$H_1: \alpha \neq \alpha_s \text{ (روش اثرات ثابت)}$$

آزمون دورین - واتسون (DW)

مقدار آماره این آزمون در دامنه ۰ و ۴ قرار دارد زیرا:

اگر $\rho=0$ آنگاه $DW=2$ خواهد بود که نشان می دهد خطاها از یکدیگر مستقل هستند (عدم خود

همبستگی).

اگر $\rho=1$ آنگاه $DW=0$ خواهد بود که نشان می دهد خطاها دارای خود همبستگی مثبت هستند.

اگر $\rho=-1$ آنگاه $DW=4$ خواهد بود که نشان می دهد خطاها دارای خود همبستگی منفی هستند.

$$\begin{cases} H_0 = \text{همبستگی بین خطاها وجود ندارد} \\ H_1 = \text{همبستگی بین خطاها وجود دارد} \end{cases}$$

و نحوه داوری بدین شکل است که اگر این آماره در بازه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار گیرد H_0 آزمون (عدم همبستگی بین خطاها) پذیرفته می شود و در غیر این صورت H_0 رد می شود (همبستگی بین خطاها وجود دارد) و مواقعی که فرض همبستگی بین خطاها رد می شود می توان از رگرسیون استفاده کرد.

نتایج

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های مرکزی همچون میانگین و شاخص‌های پراکندگی انحراف معیار و چولگی ۱ انجام پذیرفته است.

جدول ۱ آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

چولگی	انحراف معیار	میانگین	بیشترین مقدار	کمترین مقدار	تعداد	نام متغیر
-۱/۶۱۳	۰/۰۳۱	-۰/۰۳۴	-۰/۰۰۰۲۵	-۰/۱۶۲	۱۱۰	کیفیت حسابرسی ($Audit_{i,t}$)
۰/۸۸۶	۱/۱۶۶	۲/۰۸۱	۵	۱	۱۱۰	دوره تصدی ($AD_{i,t}$)
۴/۰۳۵	۰/۰۸۵	۰/۹۴۴	۱/۶۱۶	۰/۶۶۷	۱۱۰	نسبت بدهی ($Lev_{i,t}$)

در این پژوهش در دوره مطالعاتی ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶، در هر سال ۲۲ بانک را مورد بررسی قرار داده ایم بنابراین به طور کلی $110 = 22 \times 5$ سال - بانک مورد مطالعه قرار گرفته اند. نتایج جدول فوق بیانگر آن است که تمام اطلاعات مورد نیاز در این پژوهش به طور کامل استخراج شده و مشاهده گمشده در تحقیق وجود ندارد. کمترین و بیشترین مقدار متغیرهای تحقیق می‌تواند در شناسایی مشاهدات پرت در تحلیل داده‌ها به پژوهشگر کمک کند

در این پژوهش از قدر مطلق اقلام تعهدی اختیاری محاسبه شده از مدل تعدیل شده جونز (دیچو و همکاران، ۱۹۹۵) ضرب شده در ۱-، به عنوان معیار کیفیت حسابرسی استفاده شده است که با استفاده از رابطه زیر محاسبه می شود.

$$\frac{TA_{i,t}}{A_{i,t-1}} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{i,t} - \Delta AR_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \varepsilon_{i,t}$$

1 Skewness

2 DeChow

در آن:

TA: کل اقلام تعهدی: که به صورت تفاوت بین سود قبل از اقلام غیرمترقبه و جریان نقد عملیاتی

محاسبه می‌شود.

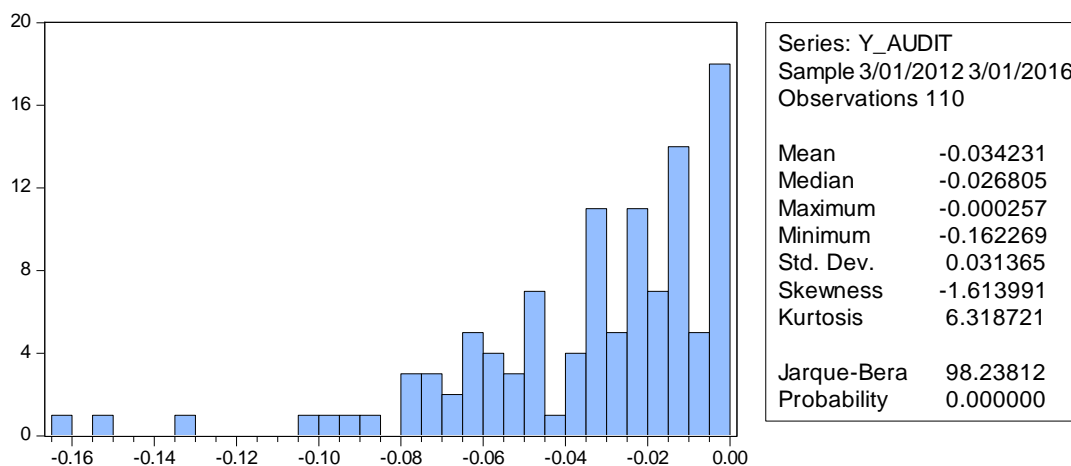
ΔREV : تغییر فروش بین سال $t-1$ و سال t

PPE: ارزش ناخالص اموال، امکانات و تجهیزات

A: کل دارایی‌ها

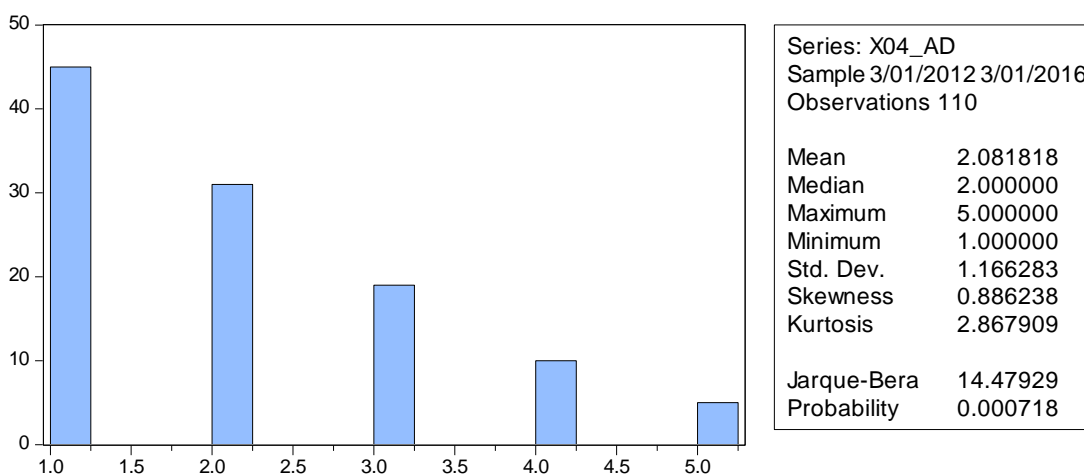
ΔAR : تغییر در حساب‌های دریافتی از سال $t-1$ تا سال t

در این پژوهش قدم‌مطلق باقیمانده مدل تعدیل شده جونز در عدد ۱- ضرب و به عنوان شاخص کیفیت حسابداری در نظر گرفته شده است؛ براساس اطلاعات جمع‌آوری شده بین ۰/۱۶۲- و ۰/۰۰۰۲۵۷- تغییر نموده است. میانگین کیفیت حسابداری ۰/۰۳۴۲- و به کران پایین تغییرات کیفیت حسابداری نزدیکتر است که این موضوع بیانگر چولگی به سمت چپ مشاهدات می‌باشد که این موضوع در متغیرهای وابسته تاحدی می‌تواند در اجرای مدل‌های رگرسیونی پیش‌فرض‌های زیربنایی مدل‌ها را دچار مشکل کند. نمودار هیستوگرام برای متغیر کیفیت حسابداری به صورت زیر می‌باشد.

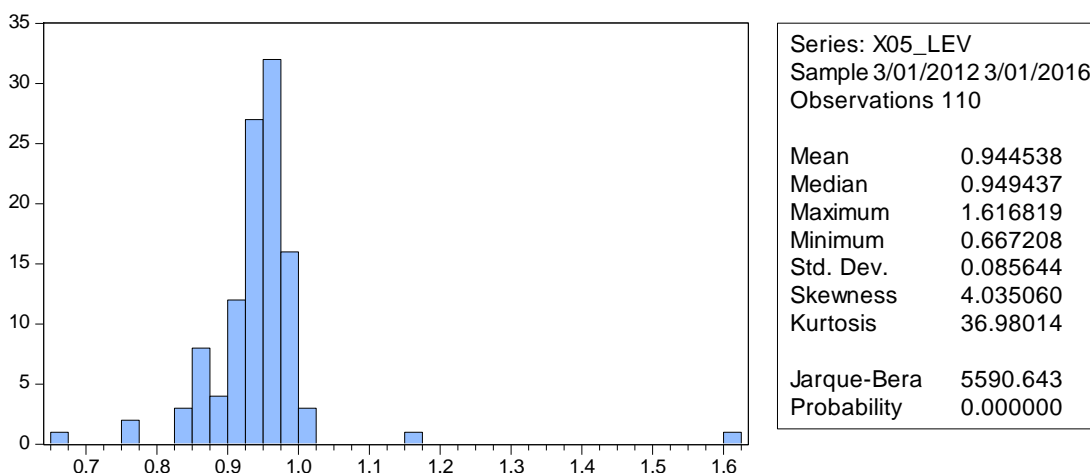
نمودار ۱ هیستوگرام برای متغیر کیفیت حسابداری

براساس اطلاعات توصیفی دوره تصدی بین ۱ و ۵ تغییر نموده است و براساس اطلاعات جدول فوق دارای میانگین ۲/۰۸۱ می باشد. ضریب چولگی متغیر دوره تصدی ۰/۸۸۶ می باشد لذا توزیع مشاهدات چولگی به سمت راست است.

نمودار ۲ هیستوگرام برای متغیر دوره تصدی

نسبت بدهی که از نسبت کل بدهی بانک به کل دارایی های آن محاسبه می گردد بین ۰/۶۶۷ و ۱/۶۱۶ تغییر نموده است و البته براساس نمودار هیستوگرام زیر وجود مشاهدات پرت در کران بالای آن مشهود است. بالاترین میزان نسبت بدهی در سال ۱۳۹۶ و برای بانک سرمایه ۱/۶۱۶ ثبت شده است و بانک دی در همین سال با ۱/۱۵۵ دومین مقدار نسبت بدهی بالا را داشته است. در حقیقت براساس اطلاعات توصیفی نسبت بدهی در بانک سرمایه خیلی بیشتر از دارایی های بانک می باشد.

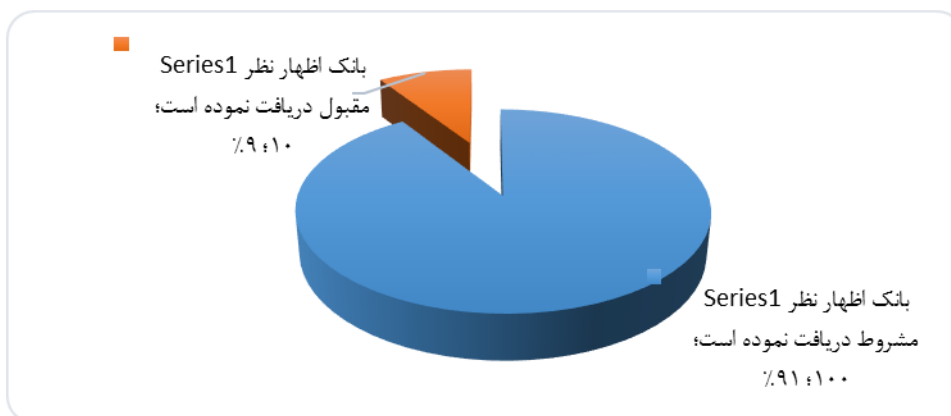
نمودار ۳ هیستوگرام برای متغیر نسبت بدهی

علاوه بر متغیرهایی که در جدول ۱ ارائه شده، متغیرهای نوع اظهارنظر حسابرس، تخصص حسابرس و اندازه حسابرس دارای مقیاس اندازه گیری اسمی بوده و برای بررسی توصیفی آن لازم است از جداول فراوانی استفاده نمود که در ادامه ارائه شده است.

جدول ۲ فراوانی برای متغیرهای دارای مقیاس اسمی

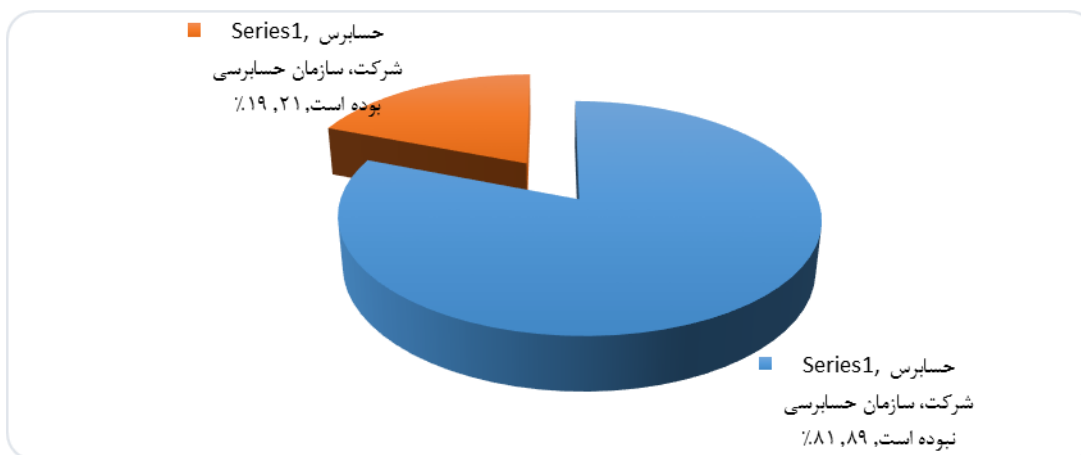
متغیر	طبقه بندی	تعداد	درصد
نوع اظهار نظر ($Aopin_{i,t}$)	بانک اظهار نظر مشروط دریافت نموده است	۱۰۰	۹۰/۹۱
	بانک اظهار نظر مقبول دریافت نموده است	۱۰	۹/۰۹
تخصص حسابرس ($Auditor\ Spec_{i,t}$)	حسابرس دارای تخصص مالی نمی باشد	۹	۸/۱۸
	حسابرس دارای تخصص مالی می باشد	۱۰۱	۹۱/۸۲
اندازه حسابرس ($Asize_{i,t}$)	حسابرس شرکت، سازمان حسابرسی نبوده است	۸۹	۸۰/۹۱
	حسابرس شرکت، سازمان حسابرسی بوده است	۲۱	۱۹/۰۹

نتایج جدول فراوانی فوق نشان می دهد که فقط ۹ حسابرس بانک معادل با ۸/۱۸ درصد از بانک های مورد مطالعه دارای حسابرس با تخصص مالی نبوده اند و بیش از ۹۱ درصد افراد دارای تخصص مالی هستند. در دوره مطالعاتی تحقیق بیش از ۹۰ درصد از بانک ها اظهار نظر مشروط دریافت نموده است که نمودار دایره ای متناظر با آن در ادامه ارائه شده است.

نمودار ۴ نمودار دایره ای متناسب با شاخص نوع اظهار نظر

نتایج جدول ۲ نشان می دهد که در حدود ۸۱ درصد از سال بانک های مورد مطالعه حسابرس شرکت، سازمان حسابرسی نیست و در حدود ۱۹ درصد از سال بانک های مورد مطالعه دارای حسابرسی، سازمان حسابرسی بوده اند.

نمودار ۵ نمودار دایره ای متناسب با شاخص اندازه حسابرسی نرمال بودن متغیر وابسته

پس از بررسی توصیفی متغیرهای تحقیق لازم است توزیع متغیر وابسته مدل رگرسیونی مورد بررسی قرار گیرند. در این پژوهش متغیر کیفیت حسابرسی به عنوان متغیر وابسته در مدل رگرسیونی مطرح شده است. در ادامه به منظور تخمین پارامترهای مدل رگرسیونی از روش حداقل مربعات استفاده نموده ایم و این روش بر این فرض استوار است که باقیمانده های مدل رگرسیونی نرمال باشد و این موضوع در صورتی که متغیر وابسته

تحقیق دارای توزیع نرمال باشد، رخ خواهد داد؛ به طوری که توزیع غیر نرمال متغیر وابسته منجر به تخطی از مفروضات این روش برای تخمین پارامترها شده و نتایج درستی را ارائه نمی‌دهد. نمودارهای هیستوگرام برای توزیع مشاهدات در اطلاعات اولیه برای متغیر مذکور در نمودار شماره ۱ بیانگر عدم وجود توزیع نرمال می‌باشد.

جدول شماره ۳ نتایج بررسی آزمون جارگ برا در متغیر وابسته

اطلاعات اولیه	آماره جارگ برا	سطح معناداری	نتیجه آزمون
اطلاعات تبدیل شده	۱/۰۶۲	۰/۱۸۲	نرمال است
۹۸/۲۳۸	۰/۰۰۱		نرمال نیست

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه اندازه حسابرس، تخصص حسابرس، دوره تصدی حسابرس و نوع اظهار نظر حسابرس بر کیفیت حسابرسی در بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد

جدول ۴ آزمون F لیمر برای تعیین روش پانل یا پولینگ

آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه
۲/۹۷۶	(۲۱، ۷۹)	۰/۰۰۱	پانل دیتا در اجرا مدل مناسب است

نتایج آزمون F لیمر در جدول مذکور بیانگر رد فرضیه صفر و وجود ناهمگنی بین مقاطع در سطح ۵ درصد می‌باشد. در واقع بیانگر مناسب بودن روش پانل دیتا برای برآورد مدل می‌باشد. بنابراین برای تعیین اثرات ثابت یا اثرات تصادفی از آزمون هاسمن استفاده نموده ایم که نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۵ آزمون هاسمن برای تعیین اثرات ثابت یا تصادفی

آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه
۱۶/۹۳۴۳۷۴	۵	۰/۰۰۵۹	پانل با اجرای اثرات ثابت

در آزمون هاسمن، فرضیه صفر آن مبتنی بر تصادفی بودن خطاهای برآوردی است که نتایج آن در جدول فوق انعکاس یافته است. نتایج بیانگر آن است که در این مورد فرضیه صفر رد نشده و اثرات ثابت برای برآورد مدل مناسب است ($p\text{-value} = ۰/۰۰۵۹ < ۰/۰۵$). در جدول زیر برآورد ضرایب رگرسیونی برای هر یک از متغیرهای پیش بین مدل رگرسیونی ارائه شده است.

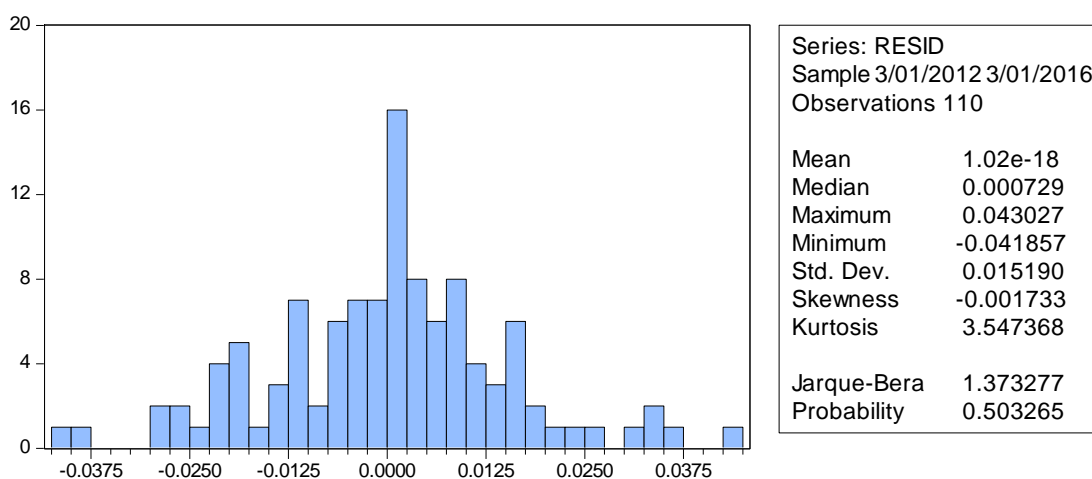
جدول ۶ خلاصه نتایج برازش مدل رگرسیونی و برآورد ضرایب

متغیرها	نماد ضریب	ضرایب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری	نتیجه
ضریب ثابت	α_0	-۰/۱۲۸	۰/۰۲۴	-۵/۳۰۸	۰/۰۰۰۱	
تخصص حسابرس ($Auditor\ Spec_{i,t}$)	α_1	۰/۰۷۸	۰/۰۰۷۶	۱۰/۲۳۸	۰/۰۰۰۱	مستقیم و معنادار
اندازه حسابرس ($Asize_{i,t}$)	α_2	۰/۰۰۰۸۹۵	۰/۰۰۶۵	-۰/۱۳۷	۰/۸۹۰۹	معنادار نیست
نوع اظهار نظر ($Aopin_{i,t}$)	α_3	۰/۱۰۶	۰/۰۲۸۵	۳/۷۲۷	۰/۰۰۰۲	مستقیم و معنادار
دوره تصدی ($AD_{i,t}$)	α_4	۰/۰۹۶	۰/۰۴۴۴	۲/۱۶۲	۰/۰۳۰۹	مستقیم و معنادار
نسبت بدهی ($Lev_{i,t}$)	α_5	۰/۰۱۵	۰/۰۲۵۴	۰/۵۹۳	۰/۵۵۴۱	معنادار نیست
نتایج کلی مدل	ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۵۴۱۱	آماره F		۲۴/۵۲۸
	آماره دوربین واتسون		۱/۵۵۳	سطح معناداری		۰/۰۰۰۱

نتایج جدول فوق نشان می دهد که آماره فیشر ($F_{df_1, df_2} = ۲۴/۵۲۸$) و بیشتر از آماره متناظر در جدول فیشر می باشد لذا مدل برازش داده شده معنادار بوده و از کارایی قابل قبول برخوردار می باشد. ($p < ۰/۰۵$)
 $p - value = ۰/۰۰۱$. ضریب تعیین تعدیل شده در مدل رگرسیونی نشان می دهد که ۵۴/۱۱٪ تغییرات کیفیت حسابرسی بر اثر تغییرات متغیرهای مستقل و کنترلی می باشد. البته براساس مبانی ارائه شده در صورتی نتایج مذکور تائید می شود که مدل دارای اعتبار باشد؛ در ادامه مفروضات اجرای مدل رگرسیونی را ارائه می کنیم.

برای بررسی اعتبار مدل رگرسیونی پس از اجرای مدل، پیش فرض های زیر بنایی مدل رگرسیونی را مورد ارزیابی قرار می دهیم. در صورتی مدل رگرسیونی دارای اعتبار است که باقیمانده های (خطای مدل) نرمال بوده، شرط عدم خود همبستگی بین مقادیر خطا و عدم وجود ترکیب خطی بین متغیرهای توضیحی (مستقل و کنترل) برقرار باشد.

الف) نرمال بودن خطای مدل رگرسیونی: برای ارزیابی نرمال بودن خطای مدل رگرسیونی از آماره جارگ - برا به همراه نمودار هیستوگرام استفاده می نمایم که برای مدل شماره ۱ به صورت زیر می باشد.

نمودار ۶ نمودار هیستوگرام و آمازه جارگ برا بای باقیمانده در مدل رگرسیونی شماره ۱

یافته های نمودار فوق نشان می دهد که سطح معناداری در آزمون جارگ - برا 0.503 و بیش از 0.05 می باشد لذا با اطمینان 0.95 نرمال بودن خطای مدل رگرسیونی تأیید می شود.

ب) عدم خود همبستگی خطای مدل رگرسیونی: یکی از شروط اعتبار مدل رگرسیونی عدم وجود همبستگی بین خطاهای مدل رگرسیونی می باشد که با آماره دور بین واتسون مورد ارزیابی قرار می گیرد. آماره دوربین واتسون عددی بین صفر تا ۴ می باشد در صورتی که این عدد بین $1/5$ تا $2/5$ باشد فرض عدم خود همبستگی خطای مدل رگرسیونی تأیید می شود. آماره دوربین واتسون در مدل رگرسیونی مذکور $1/553$ می باشد بنابراین فرض عدم خود همبستگی برای خطای مدل رگرسیونی تأیید می گردد.

ج) عدم همبسته بودن متغیرهای پیش بین یا همخطی (عدم ترکیب خطی متغیرهای پیش بین): برای ارزیابی وجود ترکیب خطی متغیرهای پیش بین از آماره عامل تورم واریانس VIF استفاده می نمائیم. عامل تورم واریانس شدت همخطی چندگانه را در تحلیل رگرسیون کمترین مربعات معمولی ارزیابی می کند.

جدول شماره ۷ نتایج بررسی هم خطی متغیرهای پیش بین

آماره آزمون	
۱/۵۸۹	تخصص حسابرس ($Auditor\ Spec_{i,t}$)
۲/۰۲۱	اندازه حسابرس ($Asize_{i,t}$)
۱/۶۱۲۲	نوع اظهار نظر ($Aopin_{i,t}$)
۱/۳۰۸۹	دوره تصدی ($AD_{i,t}$)
۱/۰۵۶۲	نسبت بدهی ($Lev_{i,t}$)

شدت همخطی چندگانه را با بررسی بزرگی مقدار VIF می توان تحلیل نمود. اگر آماره آزمون VIF به یک نزدیک بود نشان دهنده عدم وجود همخطی است. به عنوان یک قاعده تجربی مقدار VIF بزرگتر از ۵ باشد همخطی چندگانه بالا می باشد. یافته های جدول فوق نشان می دهد که متغیرهای پیش بین مشکل هم خطی را نداشته و مدل دارای اعتبار می باشد؛ لذا اعتبار مدل رگرسیونی تأیید می گردد. در ادامه فرضیه های تحقیق را با توجه به ضرایب رگرسیونی مورد ارزیابی قرار می دهیم.

با توجه به نتایج جدول شماره ۶، ضریب رگرسیونی متناظر با شاخص اندازه حسابرس $0/000895$ و سطح معناداری مربوط به آن $0/8909$ و بیشتر از $0/05$ می باشد؛ لذا با اطمینان $0/95$ تاثیر اندازه حسابرس بر کیفیت حسابرسی مستقیم بوده ولی معنادار نمی باشد ($p - value = 0/8909 > 0/05$) و با افزایش شاخص اندازه حسابرس، میزان کیفیت حسابرسی تغییر چندانی نخواهد داشت. بنابراین با عنایت به اطلاعات جمع آوری شده و تأیید فرض صفر ۱ در متغیر اندازه حسابرس بر کیفیت حسابرسی با اطمینان $0/95$ رد می شود.

با توجه به نتایج جدول شماره ۶، ضریب رگرسیونی متناظر با تخصص حسابرس $0/078$ و سطح معناداری مربوط به آن $0/001$ و کمتر از $0/05$ می باشد ($p - value = 0/001 < 0/05$) لذا افزایش تخصص حسابرس باعث افزایش کیفیت حسابرسی می گردد و در بانک هایی که حسابرس دارای تخصص مالی بوده است میزان کیفیت حسابرسی بالاتر می باشد. بنابراین با عنایت به اطلاعات جمع آوری شده و رد فرض صفر بر متغیر تخصص حسابرس بر کیفیت حسابرسی با اطمینان $0/95$ تأیید می گردد.

با توجه به نتایج جدول شماره ۶، ضریب رگرسیونی متناظر با تخصص حسابرس ۰/۰۹۶ و سطح معناداری مربوط به آن ۰/۰۳۰۹ و کمتر از ۰/۰۵ می باشد ($p - value = 0.0309 < 0.05$) لذا افزایش دوره تصدی حسابرس باعث افزایش کیفیت حسابرسی می گردد و بانک هایی که حسابرس دارای ثبات بیشتری بوده است میزان کیفیت حسابرسی بالاتر می باشد. بنابراین با عنایت به اطلاعات جمع آوری شده و رد فرض صفر بر دوره تصدی حسابرس بر کیفیت حسابرسی با اطمینان ۰/۹۵ تأیید می گردد.

با توجه به نتایج جدول شماره ۶، ضریب رگرسیونی متناظر با نوع اظهار نظر حسابرس ۰/۱۰۶ و سطح معناداری مربوط به آن ۰/۰۰۰۲ و کمتر از ۰/۰۵ می باشد ($p - value = 0.0002 < 0.05$) لذا بانک هایی که حسابرس نوع اظهار نظر مقبول داشته اند میزان کیفیت حسابرسی بالاتر می باشد. بنابراین با عنایت به اطلاعات جمع آوری شده و رد فرض صفر بر نوع اظهار نظر حسابرس بر کیفیت حسابرسی با اطمینان ۰/۹۵ تأیید می گردد.

بحث

اندازه مؤسسه حسابرسی جزء متغیرهای جانشین برای کیفیت حسابرسی است زیرا انتظار می رود که هرچه مؤسسه حسابرسی بزرگتر شود، انگیزه ها قویتر و صلاحیت بیشتری برای ارائه خدمات حسابرسی با کیفیت بالاتر به وجود آید (دی آنجلو، ۱۹۸۱) ۱.

نتایج فوق مطابق با نتایج مطالعات حساس یگانه و آذین فام (۱۳۸۹) و مغایر با تحقیق دی آنجلو در سال ۱۹۸۱ است. حساس یگانه و آذین فام (۱۳۸۹) در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند بین کیفیت حسابرسی و اندازه حسابرس (مؤسسه حسابرسی) در ایران رابطه معکوس و معنادار وجود دارد که به نوعی نتایج تحقیق حاضر را تایید می کند زیرا مطابق با مبانی نظری فرض بر این است که افزایش اندازه حسابرسی موجب افزایش کیفیت حسابرسی می گردد. علت آن را می توان تعریف خاصی که در تحقیقات داخلی برای اندازه مؤسسه حسابرسی تعیین شده است بیان نمود. همچنین با توجه به اینکه نتایج تحقیق حاضر نشان می دهد اندازه شرکت عامل مهمی در احتمال تجدید ارائه صورت های مالی در دوره های آتی است و از طرفی سازمان حسابرسی عمده این شرکت های بزرگ را حسابرسی نموده است.

1 Deangelo

انگیزه حسابرسان برای مستقل بودن و همچنین برخورداری از صلاحیت حرفه ای، باعث میشود حسابرسان به ارائه حسابرسی با کیفیت تمایل داشته باشند (واتز و زیمرمن، ۱۹۸۱). همچنین انگیزه حسابرسان برای دستیابی به شهرت و نگرانیهای آنان نسبت به دعاوی حقوقی، باعث میشود تا مفهوم استقلال برای حسابرسان اهمیت بیشتری پیدا کند صلاحیت حرفه ای حسابرسان به توانایی حسابرسان جهت ارائه حسابرسی با کیفیت بالا اشاره دارد.

تخصص حسابرسان نیز به عنوان متغیری برای کیفیت حسابرسی مورد استفاده قرار میگیرد، زیرا هرچه حسابرس در حرفه خود متخصص تر شود انگیزه های شهرت وی نیز قویتر شده، در نتیجه خدمات حسابرسی با کیفیت بالاتر ارائه خواهد کرد. این متغیرها به عنوان محرکهای مورد تقاضای صاحبکار برای کیفیت حسابرسی می باشند (وانگ و همکاران، ۲۰۰۸).

نتایج فوق مغایر با نتایج مطالعات کارسلو و همکاران (۱۹۹۲) و اعتمادی و همکاران (۱۳۸۸) است نتایج این تحقیق نشان می دهد که با افزایش تخصص حسابرس در یک صنعت خاص آن حسابرس قادر خواهد بود حسابرسی های با کیفیت تری را ارائه دهد. از جمله دلایل مغایرت نتایج تحقیق حاضر با تحقیقات فوق می تواند، تفاوت در معیاری باشد که به عنوان نماینده کیفیت حسابرسی تعیین شده است. در تحقیقات فوق از مفهوم مدیریت سود به عنوان معیاری برای کیفیت حسابرسی استفاده شده در حالی که در تحقیق حاضر از کیفیت حسابرسی استفاده شده است.

دوره تصدی (مدت زمان رابطه حسابرس با صاحبکار) به طور بالقوه هم بر توانایی فنی حسابرس برای شناسایی انحرافات با اهمیت و هم بر استقلال حسابرس در جهت اصلاح یا گزارشگری این انحرافات اثر می گذارد. عموماً توانایی فنی حسابرس برای شناسایی انحرافات با اهمیت با دوره تصدی کوتاه مدت به خطر می افتد در حالی که استقلال حسابرس اغلب با دوره تصدی بلندمدت به خطر می افتد.

از جمله مطالعات انجام شده در این زمینه می توان به مطالعات انجام شده توسط کمیسیون کوهن (۱۹۷۸) و (۱۹۸۸) اشاره کرد. نتایج این مطالعات بیان می کند که حسابرسی های نامطلوب در دوره های تصدی کوتاه مدت نسبت به دوره های طولانی متداول تر است.

همچنین سنت پیر و اندرسون (۱۹۸۴) و استیک (۱۹۹۱) یافتند که دعاوی حقوقی در دوره‌های تصدی حسابداری کوتاه مدت نسبت به بلندمدت شایع‌تر است. گیگر و راگوناندن (۲۰۰۲) در مطالعات خود موارد بسیاری از گزارش‌های ناموفق حسابداری را در دوره‌های تصدی کوتاه‌تر نسبت به دوره‌های بلندمدت یافتند.

از سوی دیگر، هویل (۱۹۷۸) و شاکلی (۱۹۸۱) با بررسی گروه قابل توجهی از ادبیات تحقیق چرخش حسابداری، ادعا می‌کنند که دوره تصدی طولانی‌تر منجر به ایجاد تعهد مالی قوی بین حسابرس و صاحبکار و همچنین ایجاد نگرش سهل‌انگارانه در حسابرس برای حسابداری گزارش‌های مالی می‌شود. بزرگ اصل و شایسته‌مند (۱۳۸۹) در پژوهش خود بیان می‌کنند که با افزایش مدت تصدی حسابداری، احتمالاً مدیریت سود، چه در جهت کاهش و چه در جهت افزایش سود، بیشتر می‌شود. کرمی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود بیان می‌کنند که وجود رابطه طولانی مدت میان صاحبکار و حسابرس، باعث افزایش انعطاف‌پذیری مدیریت در استفاده از اقلام تعهدی اختیاری می‌گردد، اما این استفاده بیشتر در جهت کاهش سود (محافظه-کارانه) است.

براساس نتایج به دست آمده طبق جداول بخش نتایج، رابطه‌ی معناداری بین طول دوره تصدی‌گری حسابداری و کیفیت حسابداری وجود دارد.

نتایج فوق مطابق مطالعات انجام شده توسط کمیسیون کوهن (۱۹۷۸) و (۱۹۸۸) ۵ که نتایج این مطالعات بیان می‌کند که حسابداری‌های نامطلوب در دوره‌های تصدی کوتاه‌مدت نسبت به دوره‌های طولانی متداول‌تر است؛ و مغایر با نتایج تحقیق هویل (۱۹۷۸) و شاکلی (۱۹۸۱) ۶ است که نتایج این مطالعات بیان می‌کند دوره تصدی طولانی‌تر منجر به ایجاد تعهد مالی قوی بین حسابرس و صاحبکار و همچنین ایجاد نگرش سهل‌انگارانه در حسابرس برای حسابداری گزارش‌های مالی می‌شود.

1 St. Pierre and Anderson

2 Stice

3 Gieger and Raghunandan

4 Hoyle and Shockley

5 AICPA

6 Hoyle and Shockley

همچنین حسابرسان کاملاً بر اظهار نظر خود تأثیرگذارند، بر آن کنترل دارند و نسبت به آن مسئول شناخته میشوند. از طرفی، اظهار نظر حسابرس، پیام مستقیمی است که از حسابرس به استفاده‌کنندگان صورتهای مالی مخابره میشود که میتوان از طریق آن ارزش افزوده حسابرسی را مورد آزمون قرار داد. یافته‌های پژوهش نشان داد که تخصص حسابرس، دوره تصدی حسابرس و نوع اظهار نظر حسابرس بر کیفیت حسابرسی تأثیر مستقیم و معنادار می‌باشد ولی اندازه حسابرس تأثیر معناداری بر کیفیت حسابرسی ندارد.

نتیجه گیری

مؤسسه‌های حسابرسی میتوانند کیفیت بالای حسابرسی را براساس میزان مؤثر بودن در برابر چالشهای بازرسی و یا دعاوی حقوقی ارزیابی کنند. قانون گذاران ممکن است کیفیت بالای حسابرسی را به عنوان عاملی که باعث انجام کار براساس استانداردها میشود مدنظر قرار دهند. سرانجام آن که کیفیت بالای حسابرسی را می‌توان به عنوان عاملی که از بروز مشکلات اقتصادی برای شرکت یا بازار جلوگیری میکند، مدنظر قرار داد.

منابع

- اعتمادی، ح.، محمدی، ا؛ و ناظمی اردکانی، م. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین تخصص صنعت حسابرس و کیفیت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهشهای حسابداری مالی.
- حساس یگانه، یحیی و بولو، قاسم و فرخی نژاد، فاطمه (۱۳۸۹). «رابطه بین اقلام تعهدی اختیاری و گزارش حسابرس». *مجله دانش حسابرسی*، شماره ۳، صص ۶ تا ۲۱.
- حساس یگانه، یحیی و غلام زاده لداری، مسعود (۱۳۹۱). «ارزیابی جامع کیفیت حسابرسی در ایران: فرصت های تحقیقاتی». دهمین همایش ملی حسابداری ایران دانشگاه الزهرا.
- Bauwhede HV, Marleen Willekens(2004). "Evidence on (the lack of) Audit – Audit Market"; *European Accounting Review*; 13(3): 501 – 522.
- Casterella, J. & Francis, B. & Lewis. (2004). Auditor industry specialization, clientbargaining power, and audit pricing. *Auditing: A Journal of Practice &Theory*, 23 (1): 140-123.
- DeAngelo, L. (1981). "Auditor size and auditor quality". *Journal of Accounting & Economic* (December): 183-199. S.
- Kam-W. (2009). "Does audit quality matter more for firms with high investment opportunities?". *J. Account. Public Policy* 28 (2009) 33–50. Contents lists available at ScienceDirect.
- Watts, r. and Zimmerman, J. (1986). "Positive accounting theory, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ".
- www.Irbourse.com (سایت اینترنتی سازمان بورس اوراق بهادار تهران)
- www.SSRN.com
- www.sciencedirect.com